

VEČ POZORNOSTI NAŠEMU STROKOVNEMU IZRAZJU

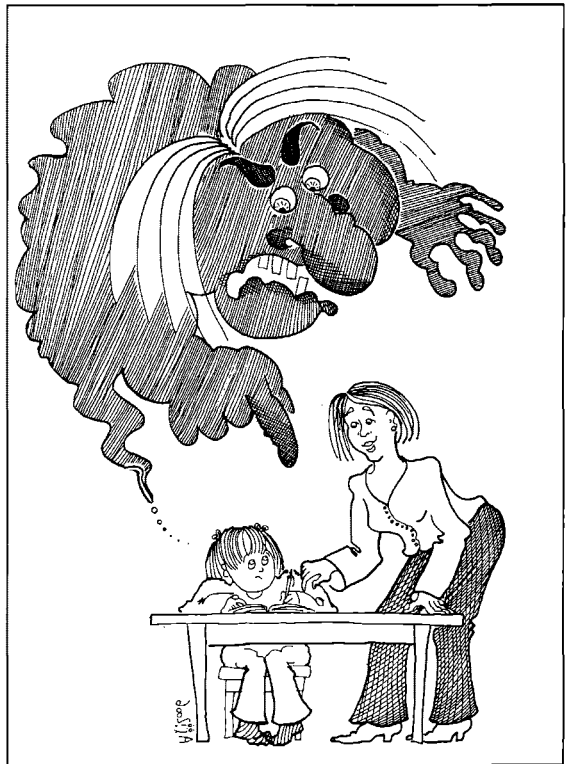
*Bi zmogli tudi skupni projekt?
(3. nadaljevanje), dr. Zoran Jelenc*

Veseli me, da se razprava, ki sem jo sprožil s svojim prispevkom v AS št. 4/2004, nadaljuje in da je komentar dr. Janka Muršaka v št. 1/2005 konstruktiven in spodbuden za nadaljnjo razpravo, morda tudi za skupni projekt o našem strokovnem izrazju pri izobraževanju odraslih. Zato jo z veseljem nadaljujem, tokrat le o nekaterih pojasnilih dr. Muršaka, s katerimi se ne strinjam.

Naj začnem spet pri pojmu 'izobraževanje odraslih'. Na nekem posvetovanju mednarodnega združenja za primerjalno izobraževanje odraslih (IACAE), ki sem se ga udeležil pred leti, sem na začetku svojega prispevka izzval začudeno, a hkrati odobravalno reakcijo (glasen smeh) prisotnih, ko sem jih izzivalno vprašal, ali zanesljivo vedo, o čem se pogovarjamo, ko izgovorimo izraz izobraževanje odraslih (angl. adult education). Vprašanje ni bilo niti najmanj naključno, čeravno je – upoštevajoč to, da je šlo za srečanje vrhunskih svetovnih strokovnjakov za primerjalno raziskovanje andragogike in izobraževanja odraslih – zvenelo nekoliko šaljivo in ali celo predržno. O pomenu izraza se na različnih območjih sveta – zlasti praktiki, a žal tudi nekateri teoretiki¹ – razhajajo, to razhajanje pa je lahko tudi precejšnje. Tako 'adult education' v Veliki Britaniji označuje – kot sva tako dr. Muršak kot jaz omenila že v dozdajšnji raz-

pravi –, le splošno izobraževanje in praviloma ne vključuje poklicnega, v deželah z veliko stopnjo nepismenosti jim pomeni predvsem opismenjevanje, v kontinentalni Evropi pa praktično povsod vse izobraževanje »oseb, ki so končale cikel začetnega izobraževanja v otroštvu« (Jelenc, 1991, str. 36). Velika razhajanja o pojmovanju izobraževanja odraslih so se pokazala tudi v naši mednarodni raziskavi »Znani andragogi o andragogiki« (Jelenc, Svetina, 1993), kjer so se priznani strokovnjaki pri vprašanju, ali pojmujejo izobraževanje odraslih kot celovit (koherenten) sistem ali ne, razdelili na tri skupine: a) na tiste, ki ga ne štejejo za takega, b) na tiste, ki so navajali, da se sistem šele oblikuje, in c) na tiste, ki mu priznavajo sistemsko celovitost, a poudarjajo njegovo pluralistično naravo, pojem pa štejejo – kot se je izrazil Južnoafričan F. Youngman² – za »analizni produkt, ki daje vrsti na videz nepovezanih dejavnosti intelektualno koherenco na ravni globlje strukture« (Jelenc, 2000a, str. 6–7). Dr. Muršak v *Pojmovnem slovarju* (Muršak, 2002, str. 47) res tolerira to različnost in jo tudi v komentarju vsaj deloma pojasnjuje, žal pa se je – po mojem mnenju nekorektno – pri tem geslu, ki je sporno vsaj z zornega kota kontinentalne Evrope, v kateri Slovenci živimo in delujemo, kot ključni pomen gesla ohranil pomen, ki ga ima predvsem

v Veliki Britaniji, ne pa širši, ki ga ima pri nas in v kontinentalni Evropi. Temu se je v svojem mednarodnem slovarju izognil tudi Anglež P. Jarvis (Jarvis, 1990, str. 6–7), ki sicer pri svojem vsakdanjem strokovnem komuniciranju in v praksi uporablja termin 'adult education' v ožjem pomenu, kakršnega ima v Veliki Britaniji, medtem ko za izobraževanje odraslih v širšem (evropskem in severnoameriškem) pomenu uporablja sintagmo 'education of adults'. V navedenem mednarodnem slovarju navaja Jarvis več pomenov izraza (tiste, s katerimi ga pojasnjujejo v Veliki Britaniji, ZDA, pri Unescu, na Irskem in Nizozemskem) in za vsakega natančno navede uporabljeni vir. Dr. Muršak bi kot urednik pojmovnega slovarja imel vso pravico, hkrati pa tudi dolžnost, da kot enako pomembna uporabi vsaj dva pomena izraza – na prvem mestu širšega (veljavnega v Sloveniji), to je, da je izobraževanje odraslih »vse izobraževanje oseb, ki so končale cikel začetnega izobraževanja v otroštvu«, potem pa tudi ožjega, ki ga uporabljajo v Veliki Britaniji in mu sicer pripada zgodovinska prioriteta. Ker tega ni naredil, spravlja naše – žal pogosto strokovno negotove in nepoučne izobraževalce odraslih, zlasti praktike – v nepotrebne dvome in jih izpostavlja negotovosti, kateremu pomenu naj dajo prednost. Drugi izraz, ki menim, da mu moramo nameniti več pozornosti in o njem razpravljati, je sintagma 'nadaljevalno izobraževanje', četudi dr. Muršak meni, da vpeljevanje sintagme kot sinonima za pojem 'izobraževanje odraslih' ni potrebno (takega mnenja je bil že kot konzultativni sodelavec pri pripravi naše izdaje Unescove Terminologije) in »da se pri nas kljub drugačnim prizadevanjem ni prijel« (Muršak 2005, str. 75). Najprej moram oporekati razlagi, na katero se opira dr. Muršak, ko navaja, da jo povzema po izvirniku (Glossary, 1997), da ne gre za povezavo 'initial – continuing', temveč 'basic – continuing'. Glede tega je Unescova terminologija iz leta 1979,¹ ki smo jo uporabili za podlago naši termino-

logiji (Jelenc, 1991), povsem jasna in ji kaže zaupati. Avtorji te, Unescove terminologije namreč navajajo, da izraz 'nadaljevalno izobraževanje' odpravlja nejasnost v pojmu 'izobraževanje odraslih', ki izvira iz različnega razumevanja pojma 'odrasli' (primeri: študent visokošolskega izobraževanja, ki ni prekinil cikla začetnega izobraževanja, ne pripada izobraževanju odraslih, čeravno je biološko in pravno odrasel, adolescent pri 16-ih letih pa je odrasel, čeravno pravno še nima statusa odraslega); pravijo, da »tega odklona (anomalije) ni, če uporabimo izraz 'nadaljevalno' (continuing) izobraževanje«, to pa se začne, ko se konča cikel 'začetnega' (initial) izob-

raževanja'.⁴ Kontinuiteta je tu povsem jasna in logična, kar pa ni nujno pri kontinuumu 'temeljno – nadaljevalno' (basic – continuing), kjer je bolj logična kontinuiteta 'temeljno – nadaljnje' (basic – further), kar sem tudi shematično pojasnil že v svojem prvem prispevku (Jelenc, 2004, str. 44). Na tem mestu pa se ni smotno spuščati in poglobljati v to, da ima lahko tudi izraz 'continuing' v različnih območjih več pomenov, na kar opozarjajo avtorji Unescove terminologije (Jelenc, 1991, str. 18 in 45). To, da se izraz 'nadaljevalno' še »ni prijel«, ni nič nenavadnega; novi izrazi se zelo težko »primejo«, še posebno, če jih tudi strokovnjaki in politiki (npr. dr. Muršak, ki je profesor andragogike in kot predsednik Strokovnega sveta RS za izobraževanje odraslih opravlja tudi politično funkcijo) ne uporabljajo radi. Podobno se je godilo izrazu 'vseživljenjsko izobraževanje', ki so ga mnogi, med njimi tudi časnikarji v javnih medijih, dolgo časa obotavljaje uporabljali, zdaj pa, ko ga je sprejela in promovirala politika, so ga polni vsi mediji in ga je kar moderno uporabljati. Tako kot je nekomu iskanje novih izrazov zelo izživalno, je lahko mnogim nepotrebno in moteče. Vsekakor pa se večina na nove izraze zelo težko navadi.

To, da je prevajalka *Memoranduma* (SEC, 2000),⁵ prevedla izraz 'informal' z 'informalno' (ob tem pa navedla tudi različico 'priložnostno'), ne pomeni niti, da moramo takšen prevod sprejeti, niti da moramo možnost prevajanja navedenega izraza opustiti.⁶ Sam sem to možnost iskal in našel izraz, ki ga sicer nismo navajeni, a gotovo ustrežneje označuje pomen angleškega 'informal' kot uporabljeni izraz v *Memorandumu*. Jezik je zelo občutljivo torišče človekovega uma, v njem se zrcalijo tudi zelo majhne, celo neznatne in navidezno neopazne razlike med pojmi. Nič ni narobe, da imamo za zelo sorodne pojme različne izraze ali da imamo za enak pojem več izraznih različic. Če imajo v angleščini za najmanj formalizirano učenje dva izraza,

to sta 'informal' in 'incidental', zakaj ne bi imeli tudi mi izraza 'aformalno' (za informal) in priložnostno (za incidental)?

Naj to kratko repliko na komentar dr. Muršaka končam z mojim pogledom na »sinhronizacijo terminologije«. Če želimo slovensko izraze sinhronizirati s tistimi, ki ga uporabljajo drugi jeziki, smo se že na začetku tega procesa dolžni »sinhronizirati« sami med seboj. Prej kot dobesedno prevajanje gesla iz tujega glosarja mora biti opravljena primerjava, kako smo geslo prevajali v naših – resda ne prav številnih – poskusih opredeljevanja strokovnih izrazov. Ne zato, ker sem avtor in urednik naše prve popolnejše terminologije, temveč zato, ker smo z njo (s pomočjo in s soglasjem uglednih konzultativnih sodelavcev, med njimi je bil tudi dr. Muršak) za potrebe naše strokovne javnosti – trdim da resno in temeljito – opredelili pomene relevantnih strokovnih izrazov. Če z vsakim novim slovarjem te opredelitive spremenimo, vnašamo med uporabnike zmedo in jih spravljamo v negotovost o tem, kateri izraz naj uporabljajo, da bi z njim izrazili to, kar želijo in kar jim pomeni. Zato se mora vsak avtor in urednik, ki se loteva izrazoslovja, najprej dodobra seznaniti s prejšnjimi terminološkimi rešitvami in opredelitvami, in se, če želi kaj spremeniti, dopolniti ali izboljšati, posvetovati z uredniki in avtorji prejšnjih poskusov ali celo opraviti širše konzultacije s kompetentnimi strokovnjaki. Ne vem, zakaj tega dr. Muršak ni opravil, in tudi tega ne, kaj je mislil z pombo, da verjame, da »dr. Jelenc sebi ni pripisal vloge arbitra«. Če si nekdo prizadeva za čim bolj čisto in usklajeno rabo izrazoslovja, v tem primeru sem bil to pač jaz, to ne pomeni, da si jemlje vlogo arbitra, temveč da opozarja na nekaj, kar ocenjuje kot sporno, nepopolno, neusklajeno in morebiti tudi napačno. Gre za razpravo, ki mora biti trdno argumentirana. Na koncu se zahvaljujem dr. Muršaku za kompliment, da sem poklican, da sprožim pobudo za pripravo »pojmovnega slovarja s celotno

terminologijo« in da postanem »njena gonilna sila«. To bi res delal z velikim veseljem in zagnanostjo; za to bi prav gotovo našel čas v mojem sicer 'prenatranem' upokojskem urniku. Problem pri tem pa je to, da pri nas upokojenec ne more biti nosilec raziskovalnih in razvojnih projektov (?!), vsaj tistih ne, ki jih financira Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo; kot da upokojeni raziskovalec ne more imeti ustreznega znanja in kompetenc! Zato lahko le pozovem dr. Muršaka – še posebej kot predsednika Strokovnega sveta RS za izobraževanje odraslih – da on postane »gonilna sila« in poskuša najti ustrezno rešitev, v kateri bi me vselilo sodelovati tako z njim kot tudi z drugimi zainteresiranimi in kompetentnimi sodelavci.

LITERATURA IN VIRI

- Jarvis, P. (1990). *International Dictionary of Adult and Continuing Education*. London: Routledge.
- Jelenc, Z. (ur.) (1991). Terminologija izobraževanja odraslih – z gesli in pojasnili v slovenščini ter z gesli v angleškem, francoskem, španskem, nemškem in italijanskem jeziku. (Zbral in ur. Zoran Jelenc). Ljubljana: Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani (Izobraževanje odraslih, 6).
- Jelenc, Z., Svetina M. (ur.) (1993). Premislek o izobraževanju odraslih in razvoju. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Jelenc, Zoran (2000a). Nacionalne strategije izobraževanja odraslih. Andragoška spoznanja, št. 2, str. 5–20.
- Jelenc, Z. (2000b). Strategija in koncepcija izobraževanja odraslih v Sloveniji. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Jelenc, Z. (2004). Več pozornosti našemu strokovnemu izrazju. Andragoška spoznanja, št. 4, str. 40–49.
- SEC (2000). Memorandum o vseživljenjskem učenju. Bruselj: Komisija Evropske skupnosti, 30. 10. 2000 (Delovno gradivo).
- Muršak, J. (2002). Pojmovni slovar za področje poklicnega in strokovnega izobraževanja. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad RS za šolstvo in Center RS za poklicno izobraževanje.
- Muršak, J. (2005). Komentar k prispevku »Več pozornosti našemu strokovnemu izrazju« ali kako do poenotenja raznolikega. Andragoška spoznanja, 1, str. 74–76.

¹ Izobraževanje odraslih je dejavnost, ki se je v svojem razvoju izrazilo ravnala po praktičnih potrebah, zato se je morala prilagajati trenutnim razmeram, v tem procesu pa praviloma ni iskala niti potrebovala skupnih teoretičnih izhodišč in modelov (več o tem v Jelenc, 2000a, str. 7).

² Jelenc, Svetina, 1993, str. 287.

³ Izvirni naslov je *Terminology of Adult Education*, Paris, 1979, izdal jo je Unesco, delo pa je rezultat nekajletnega timskega dela štirih avtorjev; vsakega z drugega območja in jezikovnega področja: za angleščino Colin Titmus iz V. Britanije, za francoščino Paul Lengrand iz Francije, za severnoameriške angleške izraze in španščino Diana Ironside iz ZDA in Paz Buttedahl iz Kanade; izvirna Unescova terminologija je trijezična, nemške izraze sem kot urednik našega prevoda dodal jaz.

⁴ Titmus v eni svojih razprav navaja tudi tako absurden primer, da je lahko po veljavni opredelitvi termina 'izobraževanje odraslih' potencialni udeleženec tega izobraževanja celo desetletni otrok, ki je končal začetno izobraževanje po 3. razredu osnovne šole; vsekakor se manj nenavadno sliši, če rečemo, da postane potem potencialni udeleženec 'nadaljevalnega izobraževanja'.

⁵ To je direktorica Andragoškega centra dr. Vida A. Mohorčič Špolar, ki sicer odlično obvlada angleščino.

⁶ Pri prevojanju mojih besedil sem imel s prevajalci že tudi zelo neugodne izkušnje. Tako se mi je zelo neugodno vtisnilo v spomin, ko mi je sicer zelo dobra prevajalka prevedla izraz 'nonformal education' z 'neformalno šolanje'; dobra poznavalka angleščine žal ni dovolj dobro poznala ali razumela andragogike.

⁷ Več o razlikovanju med njima glej v Jelenc, 2000b, str. 85–86, v tisku pa je tudi moj prispevek za tematski del o vseživljenjskem izobraževanju »Vseživljenjsko učenje – za zdaj promoviranje bolj kot sistemsko urejanje« v eni od naslednjih števil *Sodobne pedagogike*, letnik 2005, kjer to pojasnijem.